

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi

Ondokuz Mayıs University Journal of Faculty of Education

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/omuefd>

Araştırma/Research

OMÜ Eğt. Fak. Derg. / OMU J. Fac. Educ. 2015, 34(2), 88-106

doi: 10.7822/omuefd.34.2.6

Eğitim Paydaşlarının Tükenmişliğinde Cinsiyet Farklılığı: Bir Meta-analiz Çalışması (Türkiye Örneği)

Ali Kışi

Bu çalışma eğitim paydaşlarının tükenmişlik düzeylerindeki cinsiyet farklılığına ilişkin yapılan araştırmaların sonuçlarını meta-analiz yöntemi ile sentezlemeyi amaçlamaktadır. Eğitim paydaşlarını öğretmenler, yöneticiler, denetçiler ve akademisyenler oluşturmaktadır. Dahil edilme kriterlerine uygun 2004-2014 yılları arasında Türkiye’de yapılmış 75 birincil çalışma bu meta-analize dahil edilmiştir. Dahil edilen çalışmaların tamamında kullanılan tek ölçek “Maslach Tükenmişlik Ölçeği”dir (MTÖ). 3 boyutlu bu ölçeğin her bir boyutu için 75’şer adet etki büyüklüğü (Cohen d) hesaplanmıştır. Rastgele etkiler modeli için birleştirilmiş etki büyüklüğü sırasıyla duygusal tükenmişlik için 0,08, duyarsızlaşma için -0,05 ve (azalmış) kişisel başarı için ise 0,001’dir. Bu sonuçlar cinsiyet için etki büyüklüğünün duyarsızlaşmada önemsiz düzeyde ve erkek eğitimciler lehine iken diğer iki boyutta kadın eğitimciler lehine ve önemsiz düzeyde olduğunu göstermektedir. Orta düzeyde heterojenlik nedeniyle, moderator analizleri de yapılmıştır. Okul düzeyinin etki büyüklüklerini etkileyebildiği duygusal tükenmişlik boyutunda, ortaöğretim okullarında erkekler kadınlardan daha fazla duygusal olarak tükenmişken, diğer alt gruplarda toplam etki büyüklükleri kadınlar lehine çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: Tükenmişlik, Maslach Tükenmişlik Ölçeği, Cinsiyet Farklılığı, Meta-analiz

Giriş

Eğitim paydaşlarının (öğretmenler, yöneticiler, denetçiler ve akademisyenler) tükenmişliği nasıl deneyimledikleri eğitim araştırmalarında en sık çalışılan olgulardan bir tanesi olmuştur. Tükenmişlik kavramı psikolojik bir belirtidir ve duygusal ve bireylerarası stres kaynaklarını içerir. Bireyler bunları iş ortamlarında yaşarlar ve karşılık olarak da görevlerine, örgütlerine, meslektaşlarına, öğrencilerine ve bizzat kendilerine tepkilerde bulunurlar (Maslach ve Jackson, 1981; Maslach, 2003; Maslach ve Leiter, 2008). Tükenmişliği yaşayan bireyler fiziksel rahatsızlıklar, uyku bozuklukları, iş/aile çatışmaları ve madde bağımlılığı problemleri yaşarlar (Bacharach, Bamberger ve Conley, 1991; Belcastro ve Gold, 1983; Jackson ve Maslach, 1982; Maslach ve Jackson, 1981).

Tükenmişliğin öncülleri sıklıkla üç farklı düzeyde ele alınmaktadır: Örgütsel düzey, mesleki düzey ve bireysel düzey (Maslach, Schaufeli ve Leiter, 2001; Shirom, 2003). Alanyazında en çok kullanılan ölçeğin geliştiricileri olan Maslach ve Jackson (1981) tükenmişliğin üç farklı boyuttan oluşan çok boyutlu bir yapı olduğunu savunmaktadırlar: Duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve (azalmış)

¹ İnönü Üniversitesi, ali.kis@inonu.edu.tr

kişisel başarı. Birinci boyut olan duygusal tükenmişlik (DT) bireylerin daha önceki başarılı iş performanslarını bir daha asla gerçekleştiremeyeceklerine ilişkin hissettikleri korkularının bir sonucu olan yoğun ve endişe dolu bir duygudan kaynaklanmaktadır. İkinci boyut duyarsızlaşmadır (DS) ve bireylerin yaptıkları işleri, birlikte çalıştıkları meslektaşları ve hizmet sundukları insanları birer cansız makine gibi görmeleri yoluyla kendilerini işlerinden uzaklaştırdıkları zaman ortaya çıkmaktadır. (Kahn, Schneider, Jenkins-Henkelman ve Moyle, 2006; Schaufeli ve Enzmann, 1998). Üçüncü boyut (azalmış) kişisel başarıdır (AB), ve işteki başarı eksikliği ve kendini yetersiz hissetme olarak tanımlanmaktadır (Maslach ve Leiter, 2008). Yüksek düzeyli duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma ile düşük düzeyli kişisel başarı bir araya geldiğinde genel tükenmişlik düzeyini göstermektedir.

Eğitim ortamlarında tükenmişliğin boyutlarının birçok örneği gözlenmektedir. Duygusal tükenme, bir öğretmenin duygusal enerjisi bitme düzeyine geldiğinde hissettiği yorgunluk ve bitkinlik hissine sahip olduğunda ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden öğretmen bir zamanlar yaptığı gibi kendine tam anlamıyla öğrencilerine verememektedir. Duyarsızlaşma ise öğretmenin öğrencilerine ilişkin artık olumlu duygular besleyemediğini hissettiğinde ortaya çıkar. Duyarsızlaşma genellikle aşırı yorgunluğun bir sonucu olarak gelişmektedir (Maslach and Leiter, 2008). Azalmış kişisel başarı yada yetersizlik öğretmenin öğrencilerin öğrenmelerine ve yetişmelerine yardımcı olamadığını hissettiğinde ortaya çıkmaktadır.

Birer örgüt olarak Türkiye'deki okullar da evde/işte psikolojik, fizyolojik sorunlar, tatminsizlikler ve azalmış performansın neden olduğu tükenmişliği yaşayan eğitim paydaşlarından etkilenmektedir (Demiröğen, 2013; Dinçerol, 2013; Durdu, 2010; Özkaya, 2006). Eğitim kurumlarında anaokulu düzeyinden yükseköğrenim düzeyine, sınıf öğretmeninden akademisyenine kadar her düzey ve ünvan için tükenmişlik araştırmaları yapılmaktadır. Bu araştırmalarda çeşitli bağımsız değişkenler kullanılmasına karşın, en sıklıkla kullanılan cinsiyet değişkenidir. Ancak, tüm bu çalışma sonuçlarında bir tutarlılığa ulaşılmadığı görülmektedir. Bazı çalışmalar (Bayramoğlu, 2008; Deryakulu, 2005; Erçen ve Yoğun, 2007; Yıldız, 2011) istatistiksel olarak anlamlı ve erkekler lehine bir sonuca ulaşımlarken, diğer çalışmalar (Çam, 2010; Durdu, 2010; Engin, 2006; Sezer, 2012; Tulunay, 2010; Yungul, 2006) yine istatistiksel olarak anlamlı ama kadınlar lehine sonuca ulaşımlardır. Çalışmaların çok büyük bir çoğunluğu ise tükenmişlik açısından kadın ve erkekler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulamamışlardır (Akar, 2010; Aydemir, 2013; Çavuşoğlu, 2005; Düztaş, 2008; Oruç, 2007).

Tükenmişliğin otomatik olarak kadınlara özgü bir deneyim olduğu (Maslach ve diğerleri, 2001) düşünülmesine rağmen, yıllardır Türkiye eğitim ortamlarında gerçekleştirilen empirik araştırma sonuçları hep tartışmalı olmuştur. Tükenmişlikteki kadın-erkek farklılığına ilişkin alanyazın hem farkın boyutu hem de yönü konusunda tutarsız sonuçlar ortaya koymaktadır. Şu ana kadar tükenmişlik üzerine sadece bir çalışmaya (Doğuyurt, 2013) rastlanılmıştır, o da öğretmenlerin tükenmişliği üzerinedir. Ancak eğitim paydaşlarının tükenmişliği üzerine herhangi bir meta-analiz çalışmasına rastlanmamıştır. Meta-analiz yöntemi kullanılarak tükenmişlik çalışmalarını sentezleme tükenmişlikteki cinsiyet farklılığına ilişkin sonuçlardaki tutarsızlık durumunu açıklığa kavuşturabilir. Aynı zamanda bu çelişkili sonuçların bir nedeni de çeşitli moderatörler olabilir: örnekleme katılanlar, örneklem büyüklüğü, araştırma alanı, ölçek geçerliği ve güvenilirliği, okul düzeyi ve yayın türü. Cinsiyet-tükenmişlik ilişkisine ilave olarak, bu ilişkiyi etkileyebilecek (moderate) altı metodolojik boyut da araştırıldı. Eğer bunlardan biri ya da ikisi farkı etkileyebilirse, bu meta-analiz çalışmasının çok değerli bir bulgusu olacaktır.

Bu çalışmada, Türkiye'nin eğitim ortamlarındaki tükenmişliğe ilişkin cinsiyet farklılığı sonuçlarını sentezlemek için meta-analiz yöntemi kullanılmıştır. Tükenmişlik ve cinsiyet arasındaki farkın büyüklüğü ve yönü araştırılmıştır. Uygulayıcılar bu çalışmanın bulgularını tükenmişlik açısından daha fazla riske sahip bireyleri belirleme ve onlara yardımcı olmada kullanabilirler. Eğer mümkün olursa, erken tanı okulların tükenmişliğe eğilimli bireyleri tanımalarına ve koruyucu önlemleri daha etkili bir şekilde uygulamalarına (Maslach ve Leiter, 2008) izin verebilir. Bu şekilde de onların psikolojik ve

fizyolojik sorunlarını azaltabilir ve performanslarını artırabilirler. Bu çalışmada elde edilecek sentez sonucun araştırmacıların bir sonraki çalışmalarını yönlendirebileceği de düşünülmektedir.

Yöntem

Literatür Tarama

Meta-analize dahil edilecek tüm çalışmaları belirlemek amacıyla, kapsamlı bir sistematik araştırma stratejisi kullanıldı. Veri tabanı olarak, ULAKBİM Sosyal Bilimler Veritabanı, YÖK Tez Tarama, İnönü Üniversitesi Kütüphanesi katalog ve veri tabanları, ERIC ve HIC gibi Ebscohost tarafından sunulan veri tabanları, PsycArticles, Emerald, Jstor, Web of Science ve Google Scholar tarandı. Taramalarda kullanılan anahtar sözcükler çalışmanın başlığında ve özetinde aranmış, ya tek tek ya da kombinasyon olarak tarama yapılmıştır. Bu sözcükler şunlardır: (Türkçe’de) tükenmiş*, duyarsızlaşma, kişisel başarı*, eğitim*, cinsiyet* ölçek, (İngilizce’de) burnout, exhaustion, depersonalization, personal achievement, Maslach Burnout Inventory. Tarama 2004-2014 arası yıllarda yapılmış, yayınlanmış ve yayınlanmamış çalışmaları kapsamaktadır. Bu taramada 3489 çalışma bir sonraki detaylı tarama için belirlenmiştir. Dahil edilme kriterleri ile uyumlu 75 çalışma ise bu meta-analize dahil edilmiştir. Aynı veri kaynağına sahip çoklu çalışmalar ile karşılaşıldığında ise (tez ya da makale) daha fazla bilgiye sahip olan kaynak analize dahil edilmiştir.

Bağımlı değişken (çıktı) tanımı

Çalışmanın bağımlı değişkenleri Maslach Tükenmişlik Ölçeği’nin üç boyutudur. İlk boyut Duygusal Tükenme (DT), ikinci boyut Duyarsızlaşma (DS) ve üçüncü boyut (azalmış) Kişisel Başarı (AB) boyutlarıdır.

Dahil Edilme Kriterleri

Meta-analize dahil edilmek için, çalışmalar beş kriteri karşılamak zorundadır.

1. Çalışma tükenmişlikle cinsiyet arasındaki ilişkiyi incelemeli ve Tükenmişlik Ölçeği’nin tüm boyutları için ayrı ayrı cinsiyet farklılığına ilişkin veriyi sağlamalı.
2. Çalışma örnekleme olarak eğitim paydaşlarının (öğretmen, yönetici, denetçi ve akademisyen) seçilmiş olması.
3. Çalışmanın etki büyüklüğünün hesaplanmasında kullanılacak yeterli sayısal veriyi içermesi.
4. Çalışmanın dilinin Türkçe ya da İngilizce olması.
5. Örneklemin sadece Türkiye sınırları dahilinde olması.

Sonuçta elde edilen veri tabanı 75 çalışmadan oluşmaktaydı ve her bir boyut için 75’şer olmak üzere toplam 225 adet etki büyüklüğü hesaplandı. Toplam örneklem 9.017’si kadın ve 10.810’u erkek olmak üzere toplam 19.827 katılımcıdan oluşmaktadır. Dahil edilen tüm çalışmalar, MBI-ES yada MBI-HSS’yi (Maslach ve diğerleri, 1996) kullanarak tükenmişliği ölçmüştür.

Çalışmaları Kodlama

Bu meta-analizde kullanılan etki büyüklüğü çeşidi Standardize Ortalamalar Farkı’dır (SOF). Alan yazında Cohen d olarak bilinir. SOF’u hesaplamak ve olası moderatörlere ulaşabilmek için, aşağıdaki bilgiler her bir çalışmadan elde edilmiştir: Örneklem büyüklüğü (erkek, kadın), katılımcıların ünvanı (öğretmen, yönetici, denetçi ve akademisyen), ölçek geçerliği ve güvenilirliği (V & R), yazar tarafından tercih edilen kodlama planı (cinsiyet nasıl kodlandı?), etki büyüklüğünü hesaplamak için nicel veri (r, t, F istatistiği ve X²), p değerleri, ya da ortalama ve standart sapma değerleri. Bu çalışma için kadın ve erkek kodlanması erkek=0 kadın=1 şeklindedir. Tam ters şekilde kodlanmış bir veriye ulaşıldığında bu çalışmanın kodlama planına dönüşüm yapılmıştır. Böylece, negatif işaretli bir d tükenmişlikte erkeklerin daha fazla puan aldığını gösterirken pozitif d kadınların tükenmişliğin her bir boyutunda daha fazla puan aldığını göstermektedir.

Ayrıca, tüm çalışmalar analiz edilmek için altı farklı moderatör kategorisi olarak da kodlandı: Katılımcıların ünvanları, yayın tipi, şehir büyüklüğü, okul düzeyi ve ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği. Başlangıçta, kodlamanın doğruluğunu ve geçerliğini sağlamak üzere araştırmacının kendisi ile bir doktora öğrencisi altı adet çalışmayı beraberce kodladı. Bu prosedürü takiben, araştırmacı ve ikinci kodlayıcı kalan çalışmaları ayrı ayrı kodladılar. İki kodlayıcı arasında kodlayıcılar arası güvenilirlik (IRR) korelasyon ve Cohen kappa istatistiği kullanılarak hesaplandı ve sırasıyla % 91 ve 0,83 değerleri bulundu. Uyuşmazlık noktaları tartışıldı ve tek seçenekte uzlaşıldı, dolayısıyla son kodlama kodlayıcıların fikir birliğini göstermektedir.

Meta-analitik prosedür

Etki büyüklüğü hesaplamaları Comprehensive Meta-Analysis (Version 2.0) yazılımı (Borenstein, Hedges, Higgins ve Rothstein, 2005) kullanılarak yapıldı. Etki büyüklükleri çalışma varyanslarının tersi alınarak ağırlıklandırıldı, böylece daha hassas sonuçlar bulunan ortalama etki büyüklüğü daha güçlü bir şekilde etkiledi ve küçük çaplı çalışmaların ortalama sonucu yukarı doğru çekmesini de azaltmış oldu (Hedges and Olkin, 1985). Hesaplamalar sabit ve rastgele etkiler modelinde yapıldı. Ancak, sosyal bilimlerde rastgele etkiler modeli önerilmektedir (Cumming, 2012). Etki büyüklüklerinin heterojenliği Q ve I² istatistiği kullanılarak değerlendirildi. Bu istatistikler homojenliğin olmadığını gösterdiğinde, meta-analitik prosedür moderatörlerin alt grupları ile devam ettirildi.

Yayın yanlılığı

Büyük örneklemlerli çalışmaların yada istatistiksel olarak anlamlı çıkmış çalışmaların yayınlanma olasılığının daha yüksek olması nedeniyle olabilecek yayın yanlılığı ortalama etki büyüklüğünün de olduğundan daha fazla tahmin edilmesine yol açabilmektedir (Borenstein et al., 2009). Yayın yanlılığını test etmek için dört yöntem kullanıldı: Huni grafiği, Orwin'in Korumalı Sayısı, Egger testi ve Duval ve Tweedie'nin kırp doldur yöntemi. Bu dört istatistiğin seçilme nedeni çok kullanılıyor olması ve alanyazında anlaşılabilir olmasıdır.

Bulgular

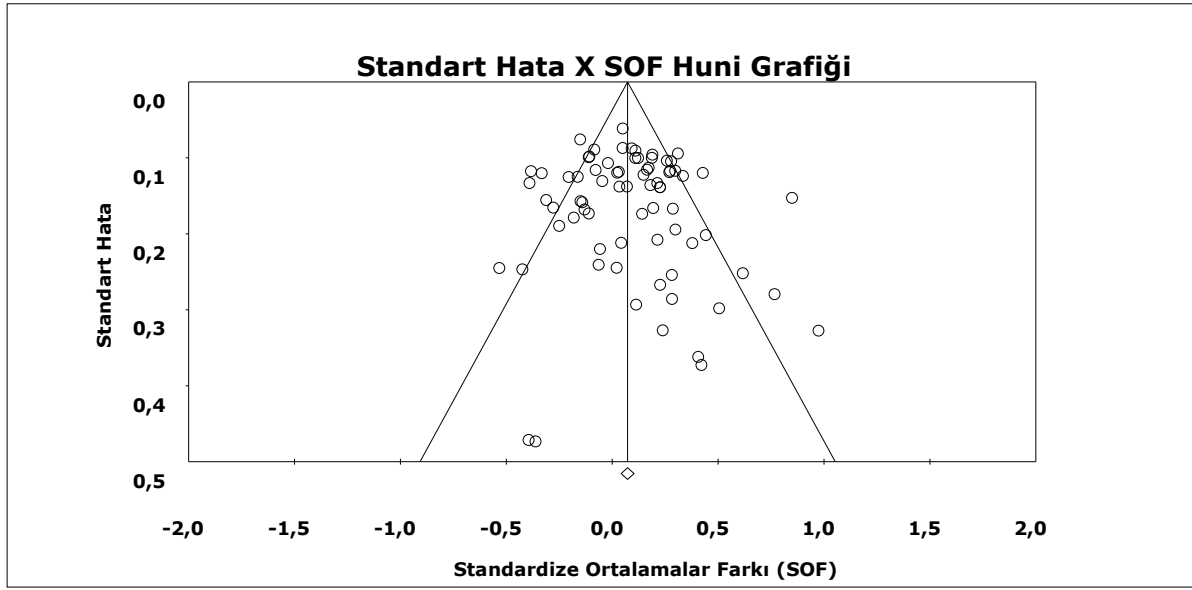
Meta-analize dahil edilen çalışmalara ait yayın yanlılığı test sonuçları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Tükenmişliğin her bir boyutu için yayın yanlılığı test sonuçları

Tükenmişlik Boyutları	Orwin'in korumalı Sayısı	Duval and Tweedie'nin Kırp ve doldur yöntemi		Egger Testi
		SOF		
	"önemsiz" SOF için gerekli çalışma sayısı	Kırpılan çalışma	Gözlenen (doldurulan)	
DT	0,01 SOF için 475	6	0,07 (0,05)	p=0,32 (2 kuyruk)
DS	-0,01 SOF için 386	9	-0,06 (-0,07)	p=0,11 (2 kuyruk)
AB	0,001 SOF için 248	3	0,004 (0,000)	p=0,92 (2 kuyruk)

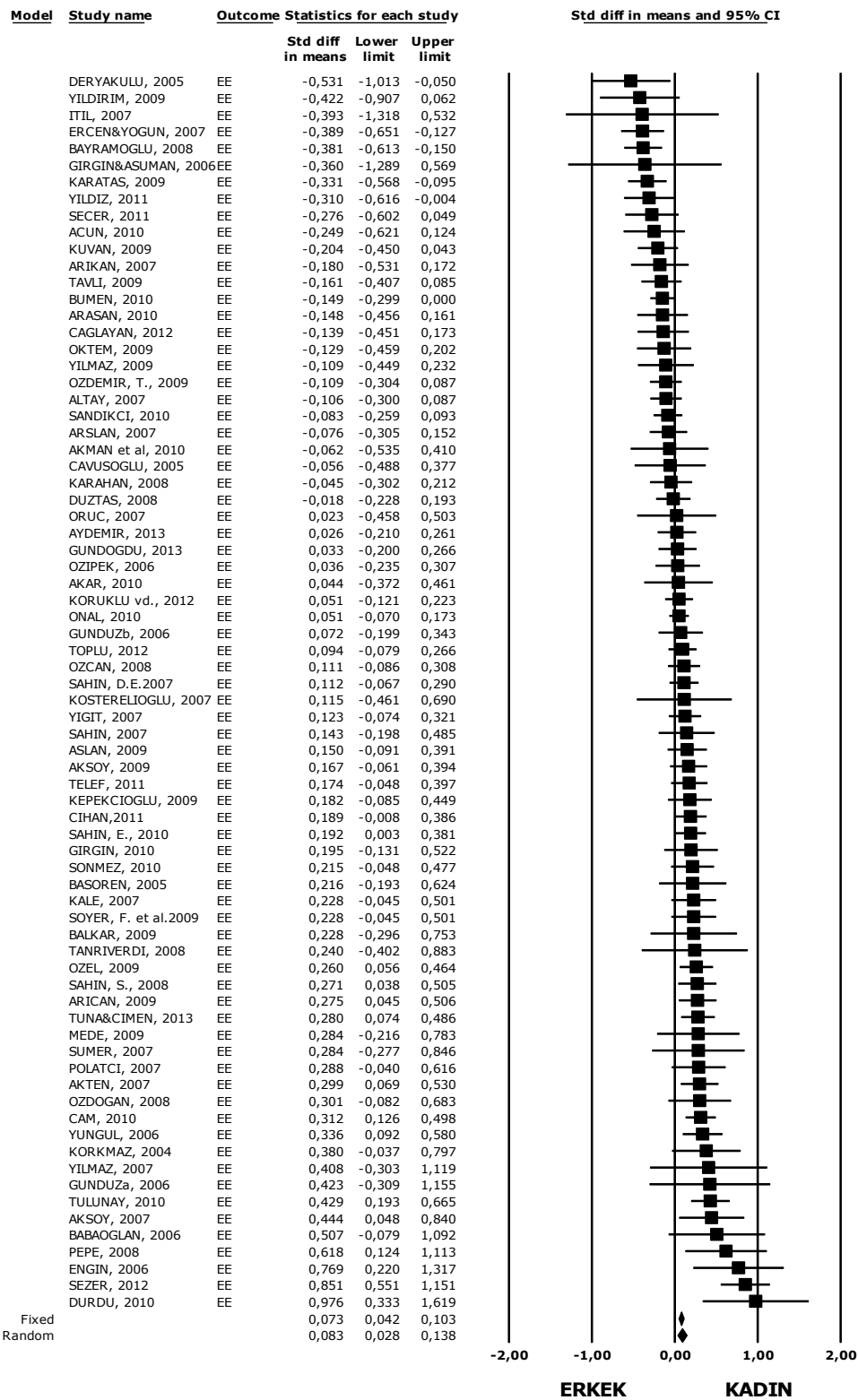
Öncelikle, tükenmişliğin üç boyutu için (DT, DS ve AB), Orwin'in Korumalı Sayısı dahil edilen toplam 75 çalışmanın sırasıyla 6,5 ve 4 katı kadardır. İkinci olarak, tüm boyutlar için kırpılan çalışmalar doldurulunca hesaplanan yeni SOF ne büyüklük açısından ne de yönü açısından dikkate değer bir farklılık göstermemektedir. Son olarak, Egger test sonuçlarının tamamı .05 düzeyinin üstündedir, ki bu huni grafiğinin asimetric olmadığını bir kanıttır. Tüm bunlar değerlendirildiğinde, bu testler bu meta-analiz çalışması için bir yayın yanlılığı olmadığını bir göstergesidir.

Boyutlara ait grafiklerin benzerliğinde dolayı, makalede daha fazla yer kaplamaması için ölçeğin sadece bir boyutunun (DT) huni grafiği 1 nolu şekil olarak verilmiştir (75 çalışma).

Şekil 1. Dahil edilen 75 çalışmanın Duygusal Tükenmişlik Boyutu için Huni Grafiği

Yine makalede ayrılan bölümü daha verimli kullanabilmek için, sadece DT boyutunun orman grafiği çalışmalara ait etki büyüklüklerinin görsel değerlendirilebilmesi için grafik 2' de verilmiştir.

şekil 2. Duygusal Tükenmişlik Boyutu için Orman Grafiği

Bu meta-analizin temel amacı tükenmişliği oluşturan üç boyut açısından kadın ve erkek eğitimciler arasında farklılığın olup olmadığının değerlendirilmesidir. Sonuçlar Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2.Tükenmişlik-Cinsiyet temel analiz

	k	n	Cohen’s <i>d</i> (Random Model ES)	SE	95% CI	Q	p	I ²
DT			0,084	0,028	0,030; 0,139	207,604	0,000	64,35
DS	75	19.827	-0,055	0,020	-0,095; -0,015	114,487	0,002	35,36
AB			0,001	0,022	-0,043; 0,045	136,784	0,000	45,90

Not: DT=Duygusal Tükenmişlik. DS=Duyarsızlaşma. AB=(Azalmış) Kişisel Başarı. k=çalışma sayısı. n=örneklem. SE=Standart Hata. CI=Güven Aralığı

DT boyutunun ortalama etki büyüklüğü % 95 güven aralığıyla 0,030 alt sınır ve 0,139 üst sınırlar dahilinde 0,08 ($p<0.5$) ve kadınlar lehinedir. DS boyutu için ise % 95 güven aralığıyla -0,095 alt sınır ve -0,015 üst sınırlar dahilinde -0,05 ($p<0.5$) ve erkekler lehinedir. AB boyutu için ise % 95 güven aralığıyla -0,043 alt sınır ve 0,045 üst sınırlar dahilinde 0,001 ($p<0.5$) ve kadınlar lehinedir. İstatistiksel olarak anlamlı çıkan *d* değeri elde edilen etki büyüklüğünün sıfırdan farklı olduğunu göstermekte, duygusal tükenmişlikte ve azalmış kişisel başarıda bir dereceye kadar kadınlar lehinedir. Ancak, duyarsızlaşma boyutu açısından ise erkeklerin ortalama puanı kadınlarınkinden daha yüksektir.

Tablo 2’nin son üç sütunu dahil edilen çalışmalar açısından potansiyel moderatörlerin varlığını işaret etmektedir.Q değerlerinin tamamı istatistiksel olarak anlamlıdır (QDT=207,604, $p<.05$; QDS=114,487, $p<.05$; QAB=136,784, $p<.05$) ve I² istatistiği sonuçları ise sırasıyla % 64.35, 35.36, 45.90 olarak görülmektedir. Her iki sonuç da olası moderatörlerin varlığını işaret etmektedir.

Moderatör Analizleri

Çeşitli moderatörlerin tükenmişlik-cinsiyet ilişkisini etkileyip etkilemediğinin değerlendirilmesi bu çalışmanın bir diğer amacıdır. Çalışmanın moderatörleri ise, çalışmanın örnekleme, yayın türü, araştırmanın yapıldığı yer, ölçeğin araştırmacı tarafından geçerlik-güvenirliğinin sağlanıp sağlanmadığı, okul düzeyi ve örneklem büyüklüğüdür. Genel etki büyüklüğünün yönü ve boyutunu etkileyebilecek herşeyi moderatör olarak belirlemek araştırmacıya bırakıldığından bu çalışma açısından sentezlenen etki büyüklüğünü etkileyebileceği düşünülen bu moderatörler belirlenmiş ve analizleri yapılmıştır. Bu kategorik moderatörlerin her bir boyut için analizleri sırasıyla Tablo 3, 4 ve 5’te verilmektedir.

Tablo 3. DT Boyutu için Moderatör Analizleri

Moderatör	k	d	SE	95% CI	Q _b	p	I ²
<i>Duygusal Tükenmişlik</i>							
Çalışmanın Örnekleme	75				7,854	0,097	
Akademisyen	6	0,17	0,06	0,04; 0,29			
Yönetici	9	0,02	0,05	-0,08; 0,13			
Denetçi	8	0,21	0,07	0,07; 0,35			
Öğretmen	48	0,06	0,01	0,03; 0,10			
Öğretmen+Yönetici	4	0,03	0,04	-0,05; 0,13			
Yayın Türü	74				0,051	0,821	
Makale	12	0,06	0,03	-0,00; 0,13			
Yüksek Lisans Tezi	62	0,07	0,01	0,04; 0,10			
Araştırmanın Yapıldığı Yer	75				5,929	0,052	
Büyükşehir	28	0,03	0,02	-0,01; 0,08			
Birden Fazla Şehir	12	0,14	0,03	0,07; 0,22			
Normal Büyüklükte Şehir	35	0,07	0,02	0,03; 0,12			
Ölçek Geçerlik-Güvenirlilik	75				0,423	0,515	
Araştırmacı Tarafından Yapıldı	55	0,06	0,01	0,03; 0,10			
Belirsiz	20	0,09	0,03	0,02; 0,15			
Okul Düzeyi	73				16,327	0,003*	
İlköğretim	22	0,06	0,02	0,01; 0,12			61,55
Ortaöğretim	10	-0,07	0,04	-0,15; -0,00			68,85
İlk+Orta Öğretim	30	0,10	0,02	0,05; 0,14			67,38
Üniversite	7	0,17	0,06	0,05; 0,30			0,00
Özel Eğitim	4	0,05	0,08	-0,10; 0,21			41,32
Örnekleme Büyüklüğü	75				1,193	0,879	
< 50	2	0,12	0,29	-0,45; 0,69			
50 - 100	8	0,03	0,08	-0,14; 0,20			
101-200	19	0,10	0,04	0,01; 0,19			
201-400	30	0,08	0,02	0,03; 0,12			
> 400	16	0,06	0,02	0,01; 0,10			

p<.05 Q_b = Gruplararası Q değeri

Duygusal tükenmişlik için, sadece okul düzeyinin bir moderatör olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Etki büyüklüğünün yönüne gelince, ortaöğretim okullarında, erkekler kadınlara göre daha fazla duygusal tükenmişlik hissettiklerini ifade etmektedirler. Diğer gruplarda ise kadın eğitimciler lehine bir sonuç söz konusudur. Okul düzeyi moderatörünün tüm alt gruplarının etki büyüklükleri önemsiz düzeydedir, ancak üniversitedeki kadın eğitimciler duygusal olarak daha fazla tükenmiş olduklarını dile getirmişlerdir. Ancak bu etki büyüklüğü de düşük düzeyde kalmıştır.

Tablo 4. DS Boyutu için Moderatör Analizleri

Moderatör	k	d	SE	95% CI	Q _b	p	I ²
<i>Duyarsızlaşma</i>							
Çalışmanın Örnekleme	75				3,282	0,512	
Akademisyen	6	-0,02	0,06	-0,15; 0,09			
Yönetici	9	-0,04	0,05	-0,15; 0,06			
Denetçi	8	0,05	0,07	-0,09; 0,19			
Öğretmen	48	-0,07	0,01	-0,10; -0,03			
Öğretmen+Yönetici	4	-0,08	0,04	-0,17; 0,00			
Yayın Türü	74				4,488	0,034*	
Makale	12	-0,13	0,03	-0,20; 0,06			22,310
Yüksek Lisans Tezi	62	-0,03	0,01	-0,07; -0,00			36,232
Araştırmanın Yapıldığı Yer	75				2,696	0,260	
Büyükşehir	28	-0,06	0,02	-0,11; -0,01			
Birden Fazla Şehir	12	-0,00	0,03	-0,08; 0,06			
Normal Büyüklükte Şehir	35	-0,07	0,02	-0,12; -0,03			
Ölçek Geçerlik-Güvenirlilik	75				0,056	0,813	
Araştırmacı Tarafından Yapıldı	55	-0,05	0,01	-0,03; -0,02			
Belirsiz	20	-0,06	0,03	-0,13; 0,00			
Okul Düzeyi	73				0,999	0,910	
İlköğretim	22	-0,07	0,02	-0,12; -0,01			
Ortaöğretim	10	-0,05	0,04	-0,14; 0,02			
İlk+Orta Öğretim	30	-0,06	0,02	-0,11; -0,02			
Üniversite	7	-0,01	0,06	-0,13; 0,10			
Özel Eğitim	4	-0,02	0,08	-0,18; 0,12			
Örneklem Büyüklüğü	75				7,384	0,117	
< 50	2	0,35	0,29	-0,22; 0,93			
50 - 100	8	-0,01	0,08	-0,15; 0,19			
101-200	19	-0,07	0,04	-0,16; 0,00			
201-400	30	-0,02	0,02	-0,07; 0,02			
> 400	16	-0,09	0,02	-0,14; -0,05			

*p<.05 Q_b = Gruplararası Q değeri

Duyarsızlaşma boyutu için, sadece yayın türünün bir moderatör olabileceği görülmektedir. Eğer yayın makale ise etki büyüklüğünün yönü değişmeden etkinin büyüklüğünde -.03 den -.13'e 10 birimlik (1 standart sapmanın 1/10'u) bir artış olduğu görülmüştür. Bu bulgu istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara sahip makalelerin daha fazla yayınlanmış olabileceğini göstermektedir.

Tablo 5. AB Boyutu için Moderatör Analizleri

Moderatör	k	d	SE	95% CI	Q _b	p	I ²
<i>Kişisel Başarı</i>							
Çalışmanın Örnekleme	75				3,105	0,540	
Akademisyen	6	-0,05	0,06	-0,18; 0,06			
Yönetici	9	-0,01	0,05	-0,12; 0,09			
Denetçi	8	0,09	0,07	-0,04; 0,23			
Öğretmen	48	0,00	0,01	-0,03; 0,03			
Öğretmen+Yönetici	4	0,03	0,04	-0,05; 0,13			
Yayın Türü	74				4,984	0,02*	
Makale	12	0,07	0,03	0,00; 0,15			67,322
Yüksek Lisans Tezi	62	-0,01	0,01	-0,04; 0,02			35,834
Araştırmanın Yapıldığı Yer	75				1,921	0,383	
Büyükşehir	28	0,02	0,02	-0,02; 0,07			
Birden Fazla Şehir	12	0,01	0,03	-0,05; 0,08			
Normal Büyüklükte Şehir	35	-0,01	0,02	-0,06; 0,02			
Ölçek Geçerlik-Güvenirlik	75				3,924	0,048*	
Araştırmacı Tarafından Yapıldı	55	0,02	0,01	-0,01; 0,05			49,384
Belirsiz	20	-0,05	0,03	-0,11; 0,01			27,412
Okul Düzeyi	73				13,893	0,008*	
İlköğretim	22	0,01	0,02	-0,03; 0,07			50,815
Ortaöğretim	10	0,13	0,04	0,04; 0,21			0,0000
İlk+Orta Öğretim	30	-0,03	0,02	-0,07; 0,01			41,542
Üniversite	7	-0,02	0,06	-0,14; 0,10			59,104
Özel Eğitim	4	-0,10	0,08	-0,26; 0,04			62,900
Örneklem Büyüklüğü	75				9,445	0,051	
< 50	2	0,79	0,29	0,21; 1,37			
50 - 100	8	0,01	0,08	-0,15; 0,18			
101-200	19	-0,03	0,04	-0,12; 0,04			
201-400	30	-0,01	0,02	-0,06; 0,03			
> 400	16	0,02	0,02	-0,01; 0,07			

*p<.05 Q_b = Gruplararası Q değeri

Tükenmişliğin üç boyutu içinde, hesaplanan etki büyüklüğünün farksızlık noktasına çok yakın olan tek boyut (azalmış) kişisel başarı boyutu (d=0,001) olmuştur. Bu boyut için orta düzeye yakın (% 45) bir heterojenliğin olası açıklaması olabilecek bir moderatör olarak yayın tipi, ölçeğin geçerlik-güvenirlik özellikleri ve okul düzeyi yapılan test sonucu belirlenmiştir. Yayın tipi ve ölçek özelliklerinin moderatör testi sonucu moderatör olarak belirlenmesinin olası nedeni etki büyüklüğünün alt gruplar açısından yön değişikliği olmasıdır. Her iki moderatör açısından da alt gruplarda etki büyüklükleri önemsiz düzeydedir. Okul düzeyinin bir moderatör olması ise anlamlı bir bulgu olabilir. Ortaöğretimde kadınlar lehine çıkan düşük başarıda okul düzeyinin bir etkisi olabilir. Dikkat çeken bir diğer sonuç da özel eğitimde erkekler lehine çıkan düşük başarı sonucudur. Özel eğitimin kendine özgü yönleri bu cinsiyet farklılığının bir açıklaması olabilir. Kadınların bu göreve uyumu daha rahat olabilir ve bu da başarıya katkı yapabilir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu meta-analizin amacı iki yönlüdür. Birincisi, tükenmişlik-cinsiyet ilişkisi için standardize ortalamalar farkını belirlemek iken ikinci amaç ise olası cinsiyet farklılığını bir dereceye kadar açıklayabilecek moderatörleri belirlemektir.

Tükenmişliğin kadınların yaşadığı bir deneyim olduğu kanısı toplumda yaygın olmasına rağmen, bu meta-analiz olayın tam olarak böyle olmadığını ortaya koyuyor. Tükenmişliğin üç boyutunun daha detaylı analizleri kadınların erkeklere göre daha duygusal tükenmişlik yaşadıklarını (d=0,08), erkeklerin ise kadınlara göre daha duyarsızlaşma (d=-0,05) hissettiklerini ortaya koymaktadır. Azalmış kişisel başarı boyutu için ise cinsiyet açısından neredeyse hiç fark (d=0,001) yoktur. Bu

sonuçlar cinsiyet farklılığının sifıra çok yakın (farksızlık noktası) ve önemsiz düzeyde (çok düşük) bir etki büyüklüğüne sahip olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar anlaşılır yüzdeler dilime dönüştürüldüğünde ise (Cohen, 1998; Coe, 2002) $d=0,08$ kadınlar ile erkekler arasında duygusal tükenmişlik deneyiminde yaklaşık % 8'lik bir farka karşılık gelmektedir (yani kadınların % 54'ü duygusal tükenmişlik yaşarlarken erkeklerin % 46'sı aynı duyguyu yaşamaktadırlar). Bu göreceli olarak az görülebilen fark bile Türkiye'deki eğitim paydaşlarının sayısı (öğretmen, yönetici, denetçi ve akademisyenler dahil neredeyse bir milyondan fazla) düşünülüğünde (MEB, 2014) uygulamalar açısından önem arz edebilir. Bu fark eğitim ortamlarını, kültürü ve örgüt iklimini olumsuz yönde etkileyebilir çünkü önceki araştırmalar iş tatmini (Arasan, 2010; Gündoğdu, 2013; Gürbüz, 2008; Gökçe, 2010; Høigaard, Giske ve Sundslı, 2012; Sangganjanavanich and Balkin, 2013), öz-yeterlik (Bümen, 2010; Özdemir, 2008), problem çözme (Kösterelioglu, 2007), işkoliklik (Akın and Oğuz, 2010), iletişim (Çelik, 2007), istenmeyen öğrenci davranışları (Özdemir, 2009) ve duygusal zeka (Demirdiş, 2009; Önal, 2010; Öztürk, 2006) gibi birçok önemli örgüt çıktısı ile tükenmişlik arasında yüksek korelasyon olduğunu göstermektedir.

Tükenmişliğin her üç boyutu için moderatör analizleri de yapılmıştır. Ancak, sadece iki moderatör belirlenebilmiştir. Okul düzeyinin etki büyüklüklerini etkileyebildiği DT boyutunda, ortaöğretim okullarında erkekler kadınlardan daha fazla duygusal olarak tükenmişken, diğer alt gruplarda genel etki büyüklükleri kadınlar lehine çıkmıştır. Analizlerde belirlenen diğer moderatör ise yayın türü olmuştur. Duyarsızlaşma boyutu için, aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir: makaleler için $d=.13$ $SE=.04$ 95% CI $-.20; .06$, yüksek lisans tezleri için ise $d=-.03$ $SE=.01$ 95% CI $-.07; .00$. Yayın türü makale olan çalışmaların ortalama etki büyüklüklerini etkilediği ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara sahip çalışmaların akademik dergilerin değerlendirme süreçlerinden daha kolaylıkla geçebildiğini gösteriyor olabilir.

Bu meta-analizin sonuçları aynı konuda yapılmış daha önceki meta-analiz sonuçları ile de tutarlıdır. Purvanova ve Muros'un (2010) çalışmalarında kadınlar daha fazla duygusal tükenmişlik yaşarken ($d=.10$) duyarsızlaşma boyutunda ise erkekler daha fazla duyarsızlık göstermektedir ($d=.19$). Her iki sonuç da bu çalışmanın bulgularını hem etki büyüklüğünü düzeyi hem de yönü açısından destekler niteliktedir. Bir başka çalışmada ise öğretmenlerin tükenmişliğinde cinsiyet farklılığına yönelik bir meta-analiz yapılmış ve bu çalışma da sonuçları desteklemektedir. Bu çalışmada duygusal tükenmişlikte kadınlar erkeklere göre daha tükenmiş ($d=0,067$), duyarsızlaşmada erkekler kadınlara göre daha fazla duyarsızlaşma yaşamakta ($d=-0,048$) ve kadınların erkeklere göre daha fazla azalmış başarıya sahip ($d=0,014$) olduğu sonucuna varılmıştır (Doğuyurt, 2013).

Bulunan ortalama SOF ne kadar düşük olursa olsun, her iki cinsin de tükenmişlik ile mücadelede örgütsel yardım ve destek almaları gerektiği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışma aynı zamanda tükenmişlik-cinsiyet ilişkisinde ince farkları da göstermektedir. Bu fark üniversite ve ortaöğretim düzeyinde diğer eğitim düzeyleri ile karşılaştırıldığında daha fazladır. Bu meta-analizin sonuçları, her iki cinsin iyi oluş düzeylerine eğitim politikalarının nasıl etki edebildiğini göstermesi bakımından eğitim politikalarını belirleyenlerin motivasyon düzeylerini artırabilir. Çünkü tükenmişlik zaman içerisinde duygusal ve bilişsel kaynakların kötüleşmesi ve yok oluşuna neden olabilir. Tükenmişlik ile mücadelede sosyo-politik olarak sürece dahil olmak önem arz edebilir. Araştırmacılar açısından da tükenmişlikte düşük düzeydeki cinsiyet farklılığına ilişkin genel SOF sonucu yapılacak araştırmalarda cinsiyetin çok da önemli bir değişken olmayabileceği anlamına gelmektedir. Alternatif olarak bu düşük farklılığa yönelik nitel araştırmalar planlanabilir.

Kaynakça

**Yıldız imi ile işaretlenmiş çalışmalar meta-analize dahil edilen çalışmalardır.*

*Acun, M. (2010). Bazı Değişkenlere Göre Biyoloji Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi. Dicle Üniversitesi.

- *Akar, H. (2010). İlköğretim Müfettişlerinin Bazı Sosyal, Demografik ve Mesleki Özelliklerine Göre Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Belirlenmesi. Fırat Üniversitesi.
- Akın, U., & Oğuz, E. (2010). Öğretmenlerin işkoliklik ve tükenmişlik düzeylerinin ilişkisi ve çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 16(3), 309-327.
- *Akman, B., Taşkın, N., Özden, Z., & Çörtü, F. (2010). Okul öncesi öğretmenlerinde tükenmişlik üzerine bir çalışma. İlköğretim Online, 9(2), 807-815.
- *Aksoy, Ö. (2009). Öğretmen ve Okul Yöneticilerinde A Tipi Kişilik Özellikleri İle Tükenmişlik İlişkileri ve Bayrampaşa İlçesinde İlköğretim Okullarında Yapılan Bir Uygulama. Beykent Üniversitesi.
- *Aksoy, Ş.U. (2007). Eskişehir İli Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi. Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- *Akten, S. (2007). Rehber Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi. Trakya Üniversitesi.
- *Altay, M. (2007). Okul Yöneticilerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri İle Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişki. Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- *Arasan, B. N. A. (2010). Akademisyenlerde yaşam Doyumu, İş Doyumu ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. Uşak Üniversitesi.
- *Arıcan, T. (2009). Öğretmenlerde Mesleki Tükenmişlik ve Okul Yönetiminde Bürokrasi. Yeditepe Üniversitesi.
- *Arıkan, S. (2007). Muğla Merkez İlköğretim Birinci Kademe Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin ve Nedenlerinin İncelenmesi.
- *Arslan, G. (2007). Okul Müdürlerinin Öğretimsel Liderlik Anlayışı İle Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişliğinin Karşılaştırılması. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi.
- *Aslan, N. (2009). Kars İli İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerde Mesleki Tükenmişlik Düzeyi. Kafkas Üniversitesi.
- *Aydemir, H. (2013). Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- *Babaoğlu, E. (2006). İlköğretim Okulu Yöneticilerinde Tükenmişlik (Düzce İli Örneği). Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Bacharach, S. B., Bamberger, P., & Conley, S. (1991). Work-home conflict among nurses and engineers: Mediating the impact of role stress on burnout and satisfaction at work. Journal of Organizational Behavior, 12,39-53.
- *Balkar, H. (2009). Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı Öğretim Elemanlarının Benlik Saygıları, İş Doyum ve Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Adnan Menderes Üniversitesi.
- *Başören, M. (2005). Çeşitli Değişkenlere Göre Rehber Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi (Zonguldak İli Örneği). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi.
- *Bayramoğlu, F. (2008). Genel Lise, Anadolu Lisesi, Özel Liselerde Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri ve Çeşitli Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bir Uygulama (İstanbul İli Örneği). Beykent Üniversitesi.
- Belcastro, P. A., & Gold, R. S. (1983). Teacher stress and burnout: Implications for school health personnel. Journal of School Health, 53, 404-407.

- Borenstein, M., Hedges, L. V., Higgins, J. P. T., & Rothstein, H. R. (2009). Introduction to meta-analysis. West Sussex-UK: John Wiley & Sons Ltd.
- Borenstein, M., Hedges, L., Higgins, J., & Rothstein, H. (2005). Comprehensive Meta-Analysis Version 2. Englewood, NJ: Biostat.
- *Bümen, N. T. (2010). The relationship between demographics, self efficacy, and burnout among teachers. *Eurasian Journal of Educational Research*, (40), 16-35.
- *Cihan, B. B. (2011). Farklı İllerde Çalışan İlköğretim Okullarında Görevli Beden Eğitimi Öğretmenlerinin, Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi ve Karşılaştırılması. Gazi Üniversitesi.
- Coe, R. (2002). It ' s the Effect Size , Stupid What effect size is and why it is important. In Paper presented at the Annual Conference of the British Educational Research Association, University of Exeter, England, 12-14 September 2002 (pp. 12-14). Retrieved from <http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/00002182.htm>
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences* (Second., p. 553). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Cumming, G. (2012). *Understanding The New Statistics* (p. 519). New York: Routledge, Taylor and Francis Group.
- *Çağlayan, A. (2012). Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri. Atatürk Üniversitesi.
- *Çam, Z. (2010). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Maruz Kaldıkları Yıldırma Eylemleri İle Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki (Van İli Örneği). Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- *Çavuşoğlu, İ. (2005). Endüstri Meslek Liselerinde Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri İle Bazı Kişisel Değişkenler Arasında İlişki (Bolu İli Örneği). Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Çelik, Ç. (2007). İlköğretim Okulu Müdürlerinin Becerileri İle Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki (Gaziantep İli Merkez İlçeleri Örneği). Gaziantep Üniversitesi.
- Demirdiş, E. (2009). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Duygusal Zeka Düzeyleri İle Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki (Şanlıurfa İli Örneği). Harran Üniversitesi.
- Demiröğen, N. (2013). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri İle Psikolojik Yardım arayışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yeditepe Üniversitesi.
- *Deryakulu, D. (2005). Bilgisayar öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Eurasian Journal of Educational Research*, (19), 35-53.
- Diñerol, C. (2013). Tükenmişlik Sendromunun Mesleki Tükenmişlik ve İş Tükenmişliği Açısından İncelenmesi: Öğretmenler Üzerinde Bir Uygulama. Gazi Üniversitesi.
- Doğuyurt, M. F. (2013). Öğretmenlerde Tükenmişliğin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi: Bir Meta-analiz Çalışması. Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- *Durdu, T. (2010). Eğitim Deneticilerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışının Mesleki Tükenmişlik ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi.
- *Düztaş, M. (2008). Kırsal ve Kentsel Alanlarda Çalışan Okul Yöneticilerinin Tükenmişlik Düzeyleri. Fırat Üniversitesi.
- *Engin, A. (2006). Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Müfettişlerinin Tükenmişlik Duygusu Üzerine Bir Araştırma. Harran Üniversitesi.

- *Erçen, A., & Yoğun, E. (2007). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri Mersin ilinde karşılaştırmalı bir inceleme. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3(34), 1-8.
- *Girgin, G. (2010). Öğretmenlerde tükenmişliğe etki eden faktörlerin araştırılması. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 9(32), 31-48.
- *Girgin, G., & Asuman, B. (2006). Zihinsel engelli öğrencilere eğitim veren öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyi ve bazı değişkenler (İzmir Örneği). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (18), 1-10.
- Gökçe, İ. (2010). İngilizce Hazırlık Öğretim Elemanlarının Tükenmişlik Düzeyleri İle Öğrencilerin Başarıları Arasındaki İlişki. Ege Üniversitesi.
- *Gündoğdu, G. B. (2013). Sınıf Öğretmenlerinin İş Doyumu ve Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri Üzerine Bir Çalışma: Mersin İli Örneği. Çağ Üniversitesi.
- *Gündüz, H. (2006). Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında Görev Yapan Yönetici ve Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri. Dicle Üniversitesi.
- Gürbüz, Z. (2008). Kars İlinde Görevli Okul Öncesi Öğretmenlerinin İş Tatmin Düzeyleri ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi. Marmara Üniversitesi.
- Hedges, L. V., & Olkin, I. (1985). Statistical methods for meta-analysis. Florida-USA: Academic Press, Inc.
- Høigaard, R., Giske, R., & Sundslı, K. (2012). Newly qualified teachers' work engagement and teacher efficacy influences on job satisfaction, burnout, and the intention to quit. European Journal of Teacher Education, 35(3), 347-357.
- *İtlı, N. (2007). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Tükenmişlik Düzeyleri ve Okul Kültürü Algıları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi (İstanbul İli Örneği). Yeditepe Üniversitesi.
- *Izgar, H. (2000). Okul Yöneticilerinin Tükenmişlik Düzeyleri (Burnout), Nedenleri ve Bazı Etken Faktörlere Göre İncelenmesi (Orta Anadolu Örneği). Selçuk Üniversitesi.
- Jackson, S. E., & Maslach, C. (1982). After-effects of job-related stress: Families as victims. Journal of Occupational Behaviour, 3, 63-77.
- Kahn, J. H., Schneider, K. T., Jenkins-Henkelman, T. M., & Moyle, L. L. (2006). Emotional social support and job burnout among high-school teachers: Is it all due to dispositional affectivity? Journal of Organizational Behavior, 27, 793-807.
- *Kale, F. (2007). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İş Doyumu ve Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Niğde Üniversitesi.
- *Karahan, Ş. (2008). Özel Eğitim Okullarında Çalışan Eğitimcilerin Öz-yeterlik Algılarının ve Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi. Marmara Üniversitesi.
- *Karataş, H. (2009). Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlikleri ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destekleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- *Kepekcioglu, E. S. (2009). Öğretim Elemanlarında Tükenmişlik. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- *Korkmaz, Ö. (2004). Müzik Öğretmenlerinin Motivasyon Kaynakları ve Mesleki Tükenmişlikleri. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- *Koruklu, N., Feyzioğlu, B., Özenoğlu-Kiremit, H., Aladağ, E., (2012). Öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12(3), 1813-1831.

- *Kösterelioğlu, M. A. (2007). Okul Yöneticilerinin Problem Çözme Becerileri ve Tükenmişlik Düzeyleri Arasında İlişki. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- *Kuvan, Ö. (2009). Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar ve Tükenmişlik Düzeyleri. Sakarya Üniversitesi.
- Maslach, C. (2003). Job burnout: new directions in research and intervention. *Current Directions in Psychological Science*, 12(5), 189-192.
- Maslach, C., & Jackson, S. E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behavior*, 2, 99-113.
- Maslach, C., & Leiter, M. P. (2008). Early predictors of job burnout and engagement. *Journal of Applied Psychology*, 93, 498-512.
- Maslach, C., Jackson, S. E., & Leiter, M. P. (1996). *Maslach Burnout Inventory: Manual* (3rd ed.). Mountain View, CA: Consulting Psychologists Press.
- Maslach, C., Schaufeli, W.B., Leiter, M.P. (2001). Job Burnout. *Annual Review of Psychology*, 52, 397-422.
- MEB (2014). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2013-2014 (Strateji Geliştirme Başkanlığı) <http://sgb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-istatistikleri-orgun-egitim-2013-2014/icerik/95>
- *Mede, E. (2009). An Analysis of Relations among Personal Variables, Perceived Self-Efficacy and Social Support on Burnout among Turkish EFL Teachers. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 39-52.
- *Oruç, S. (2007). Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Adana İli Örneği). Çukurova Üniversitesi.
- *Öktem, E. (2009). İlköğretimde Görev Yapan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi (Afyonkarahisar-Sandıklı Örneği). Ege Üniversitesi.
- *Önal, M. (2010). Eğitim İşgörenlerinin Duygusal Zekaları ile Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki. Selçuk Üniversitesi.
- *Özcan, T. (2008). Pendik Bölgesinde Görev Yapan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yeditepe Üniversitesi.
- Özdemir, N. (2008). Sınıfında Kaynaştırma Öğrencisi Olan ve Olmayan İlköğretim Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- *Özdemir, T. (2009). İstenmeyen Öğrenci Davranışlarının Görülme Sıklığı İle Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- *Özdoğan, H. (2008). Beden Eğitimi Öğretmenlerinde Mesleki Tükenmişlik. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- *Özel, T. (2009). Örgütsel Bağlılık ve Tükenmişlik Düzeyi: İstanbul İli Vakıf Üniversitelerinde Görev Yapan Akademisyenlere Yönelik Bir Alan Araştırması. Gazi Üniversitesi.
- *Özipek, A. (2006). Ortaöğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerde Mesleki Tükenmişlik Düzeyi ve Nedenleri. Trakya Üniversitesi.
- Özkaya, H. (2006). Yatılı İlköğretim Bölge Okulu ve İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Öğretmen Görüşleri Açısından Karşılaştırılması. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

- Öztürk, A. (2006). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Duygusal Zeka Yetenekleri İş Doyumları ve Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi.
- *Pepe, Ş. (2008). Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- *Polatçı, S. (2007). Tükenmişlik Sendromu ve Tükenmişlik Sendromuna Etki Eden Faktörler (Gaziosmanpaşa Üniversitesi Akademik Personeli Üzerinde Bir Analiz). Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Purvanova, R. K., & Muros, J. P. (2010). Gender differences in burnout: A meta-analysis. *Journal of Vocational Behavior*, 77, 168-185.
- *Sandıkçı, E. (2010). Stresin Tükenmişlik Boyutları Üzerindeki Etkisi: Diyarbakır'da Öğretmenler Üzerinde Bir Araştırma. Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Sangganjanavanich, V. F., & Balkin, R. S. (2013). Burnout and Job Satisfaction Among Counselor Educators. *Humanistic Counselor Education and Supervision*, 52(April), 67-79. doi:10.1002/j.2161-1939.2013.00033.x
- Schaufeli, W. B., & Enzmann, D. (1998). *The burnout companion to study and practice. A critical analysis*. Washington, DC: Taylor & Francis
- *Seçer, İ. (2011). Psikolojik Danışmanların Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Atatürk Üniversitesi.
- *Sezer, F. (2012). Examining of Teacher Burnout Level in Terms of Some Variables. *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(3), 617-631.
- Shirom, A. (2003). Job-related burnout. In J. C. Quick & L. E. Tetrick (Eds.), *Handbook of occupational health psychology* (pp. 245-265). Washington, DC: American Psychological Association.
- *Soyer, F., Can, Y., & Kale, F. (2009). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İş Tatmini ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Faktörler Açısından İncelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(3), 259-271.
- *Sönmez, N. (2010). Okul Yöneticilerinin Görev Alanlarına Yönelik Yetki Kullanımında Karşılaştıkları Sorunlar İle Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki. Sakarya Üniversitesi.
- *Sümer, S. (2007). Milli Eğitim Bakanlığı Taşra Teşkilatı Yöneticilerinin Tükenmişlik Düzeyi (İstanbul İli Örneği). Yıldız Teknik Üniversitesi.
- *Şahin, D. E. (2007). Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri (Ankara İli İlköğretim ve Ortaöğretim Okulları Örneği). Gazi Üniversitesi.
- *Şahin, E. (2010). İlköğretim Öğretmenlerinde Yaratıcılık, Mesleki Tükenmişlik ve Yaşam Doyumu. Sakarya Üniversitesi.
- *Şahin, F. (2007). Eğitim Örgütlerinde Öğretmenlerin Kişisel Kariyer Planlaması ve Tükenmişlik Düzeyleri İlişkisi. Yeditepe Üniversitesi.
- *Şahin, Ş. (2008). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tükenmişlik ve Yaşam Doyumu Düzeyleri. Mersin Üniversitesi.
- *Tanrıverdi, L. (2008). İlköğretim müfettişlerinin iş tatmini ile tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi (İstanbul İli Örneği). Yeditepe Üniversitesi.
- *Tavlı, O. (2009). Lise Öğretmenlerinin Problem Çözme Becerileri İle Tükenmişlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yeditepe Üniversitesi.

- *Telef, B. B. (2011). Öğretmenlerin öz-yeterlikleri, iş doyumları, yaşam doyumları ve tükenmişliklerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(1), 91-108.
- *Toplu, N. Y. (2012). Okul Öncesi ve İlköğretim Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri. Adnan Menderes Üniversitesi.
- *Tulunay, Ö. (2010). Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri ve Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel İletişim ile İlişkisi (Sivas İl Örneği). Kırıkkale Üniversitesi.
- *Tuna, M., & Çimen, Z. (2013). Ankara'da görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 4(2), 60-78.
- *Yıldırım, S. S. (2009). Ortaöğretim Kurumları Yöneticilerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (İstanbul İli Anadolu Yakası Örneği). Maltepe Üniversitesi.
- *Yıldız, E. (2011). Eğitimcilerde Tükenmişlik (Rehber Öğretmenler Üzerinde Bir Araştırma). Sakarya Üniversitesi.
- *Yılmaz, A. (2007). İlköğretim Müfettişlerinin Mesleki Görevlerini Yerine Getirme Durumları İle Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- *Yılmaz, M. (2009). Yatılı İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmen ve İdarecilerin İş Tatmin Düzeyleri ile Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması (İnebolu İlçesi Örneği). Yeditepe Üniversitesi.
- *Yiğit, A. (2007). Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin İş Doyumu Tükenmişlik ve Ruh Sağlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Niğde Üniversitesi.
- *Yungul, N. T. (2006). Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi (İstanbul İli Örneği). Yeditepe Üniversitesi.

Gender Differences in Burnout among Educational Stakeholders: A Meta-analysis (Turkish Case)

Ali Kışii

One of the most frequently studied phenomena in educational researches is how educational stakeholders (teachers, administrators, supervisors, academicians) experience burnout. Maslach and Jackson (1981), the developers of mostly used inventory in the literature, suggested that burnout is a multidimensional construct. It consists of three dimensions: emotional exhaustion, depersonalization, and (reduced) personal accomplishment. The first dimension emotional exhaustion (EE) results from feelings of intensity and frustration as a result of individuals' fears. When people experience burnout emotionally, they will not be able to enhance previous levels of their job performance. The second dimension is depersonalization (DP) and it occurs when people hold off themselves from their work environment by creating depersonalizing perceptions of tasks, and/or coworkers (Kahn, Schneider, Jenkins-Henkelman and Moyle, 2006; Schaufeli and Enzmann, 1998). The third dimension of burnout is reduced personal accomplishment (PA), defined as self-evaluative feelings of inadequacy and lack of achievement at work environments (Maslach and Leiter, 2008). Thus, high levels of emotional exhaustion and depersonalization together with low levels of personal accomplishment are symptoms of burnout.

In this study, a meta-analytic method was used to synthesize gender differences in burnout at educational settings of Turkey. The magnitude and direction of the difference between burnout and gender was examined. Practitioners will use the findings of this study to help identify individuals who are at greater risk of burnout. If possible, early prediction would allow schools to screen out individuals who are predisposed to burnout and implement preventive interventions more effectively (Maslach and Leiter, 2008) in an effort to decrease their psychological and physiological disturbances and increase their performance. A synthesis result of this study may direct the future researches on the subject in terms of gender.

In order to identify all potential studies for inclusion in the quantitative synthesis, a comprehensive systematic search strategy was used. As the databases, ULAKBİM (Turkish Academic Network and Information Center) Social Sciences Database, YOK (Higher Education Council) Doctoral and Master Theses Database, Inonu University Library Central Search, several databases by Ebscohost such as ERIC and HIC, PsycArticles, Emerald, Jstor, Web of Science and Google Scholar were searched. The stems of following identifiers or keywords in the title or abstract were used in the separate or combined searches: (In Turkish) tükenmiş*, duyarsızlaşma, kişisel başarı*, eğitim*, cinsiyet* ölçek, (In English) burnout, exhaustion, depersonalization, personal achievement, Maslach Burnout Inventory. The search included studies available in the academic literature from 2004 until 2014. From this search, 3489 studies were retained for further inspection. Compatible with the inclusion criteria only 75 of these studies were included in the analyses. In order to be included in the analysis, studies had to meet five specific criteria.

1-The study examined the association between burnout and gender and it had to report data with gender differences in all three dimensions of burnout using a version of the MBI.

2-Inclusion criterion was that educational stakeholder (teacher, administrator, supervisor and academician) was chosen as the sample of the study.

3-The study data included statistics that could be transformed in an effect size.

4-The study was available in Turkish or English.

ii İnönü Üniversitesi, ali.kis@inonu.edu.tr

5-The sample was from Turkey only.

Final database consisted of 75 studies, which yielded 75 effect sizes for each dimension of burnout inventory, total 225 effect sizes representing 19.827 participants, 9.017 females and 10.810 males. All the studies measured burnout using the MBI-ES or MBI-HSS (Maslach et al. 1996).

Four methods were used to test publication bias: Funnel plot, Orwin' fail-safe N, Egger Regression Intercept test and Duval and Tweedie's trim and fill method. These four statistics were chosen because they are widely used and easily understood.

The mean effect size EE dimension is 0,08 ($p<.05$) with a 95 % confidence interval of .030 to .139 favouring female ones. For DP dimension it is -0,05 ($p<.05$) with a 95 % confidence interval of -.095 to -.015 favouring male ones and for PA dimension it is 0,001 ($p<.05$) with a 95 % confidence interval of -.043 to .045 favouring female ones. The significant d value indicates that the obtained effect is distinguishable from zero, with females scoring somewhat higher on emotional exhaustion and reduced personal achievement compared to males. However, for depersonalization, males' mean scores are higher than female ones.

The last three columns in Table 2 provide evidence that potential moderators are present in these studies. The Q statistics are all significant ($QEE=207,604$, $p<.05$; $QDP=114,487$, $p<.05$; $QPA=136,784$, $p<.05$) and I^2 statistics indicate 64,35 %, 35,36 % and 45,90 % respectively, suggesting the presence of moderators, along with the potential effects of other artifacts.

The results of this meta-analysis may motivate policy makers to consider how educational policies may improve the well-being of both sexes. Since burnout can cause a deterioration or depletion of emotional and cognitive resources over time, it may be important for a socio-political involvement as a part of a broader effort to combat burnout as well.

Key Words: Burnout, Maslach Burnout Inventory, Gender difference, Meta-analysis.